

Národná rada Slovenskej republiky
Námestie Alexandra Dubčeka 1
812 80 Bratislava 1

Doručované e-mailom

poslancom a poslankyniam Národnej rady Slovenskej republiky
Klub SMER - sociálna demokracia
Klub HLAS - sociálna demokracia
Klub Slovenská národná strana
Klub Progresívne Slovensko
Klub Sloboda a Solidarita
Klub KDH
Klub SLOVENSKO, ZA ĽUDÍ, KÚ

Váš list číslo/zo dňa
nepredchádza

Naše číslo
4423/2025/KVOP

Bratislava
10.06.2025

Vládny návrh ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (tlač 733) - druhé čítanie

Vážená pani poslankyňa Národnej rady Slovenskej republiky,
vážený pán poslanec Národnej rady Slovenskej republiky,

dovoľte mi Vám dať do pozornosti niekoľko mojich poznámok k schvaľovanej novele Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava“). Plne rešpektujem vôľu ústavodarcu pri hľadaní konsenzu o usporiadaní právnych a spoločenských vzťahov na úrovni ústavnej úpravy.

Dovoľte mi však sprostredkovať Vám názor na to ako je významné, aby po prípadnom prijatí ústavnej zmeny nedošlo k ohrozeniu uplatňovania základných práv a slobôd.

Moje stanovisko sa týka vybraného ustanovenia a to ustanovenia, ktoré **sa navrhuje v čl. I bod 1 čl. 7 odsek 6 a 7.**¹

I. Rodinné právo v Európe zostáva v rukách národných zákonodarcov

Z dôvodu, že rodinné právo je právne odvetvie, ktoré je v každej krajine najvýraznejšie spojené s morálnymi, kultúrnymi, politickými či náboženskými hodnotami spoločnosti, nemožno hovoriť o harmonizácii rodinného práva v pravom slova zmysle. Rodinné právo v Európe zostáva vo výhradnej legislatívnej právomoci jednotlivých štátov. Preto si nemyslím, že na tejto skutočnosti niečo zmení novela Ústavy.

Istá miera úpravy niektorých otázok rodinného práva je obsiahnutá v medzinárodných dokumentoch, avšak pri ich tvorbe má významnú rolu štát, ktorý sa podieľa na negociácii textu alebo na ratifikácii. Kľúčovú úlohu pri tvorbe medzinárodných prameňov týkajúcich sa otázok rodinného práva zohrala najmä normotvorná činnosť medzinárodných organizácií, akými sú Organizácia Spojených národov, Haagska konferencia medzinárodného práva súkromného, Rada Európy a Európska únia. Právne akty prijaté na pôde týchto organizácií možno podľa kritéria ich vecnej platnosti rozdeliť do nasledujúcich oblastí:

1. právo styku rodičov s dieťaťom a medzinárodné únosy,
2. vyživovacia povinnosť,
3. medzištátne osvojenia,
4. právomoc, rozhodné právo a uznávanie (výkon) rozhodnutí vo veciach maloletých detí.

Táto medzinárodná právna úprava však nepresahuje do obsahu národných noriem rodinného práva toho-ktorého štátu a zväčša upravuje len riešenie tzv. cezhraničných rodinnoprávnych sporov. Teda nepredstavuje reguláciu, ktorá je dnes obsiahnutá v slovenskom zákone o rodine.²

¹ (6) Slovenská republika si zachováva zvrchovanosť predovšetkým vo veciach národnej identity tvorenej najmä základnými kultúrno-etickými otázkami, ktoré sa týkajú ochrany života a ľudskej dôstojnosti, súkromného a rodinného života, manželstva, rodičovstva a rodiny, verejnej morálky, osobného stavu, kultúry a jazyka, ako aj rozhodovania o veciach s tým súvisiacich v oblasti zdravotníctva, vedy, výchovy, vzdelávania, osobného stavu a dedenia.

(7) Nič v tejto ústave a ústavných zákonoch nemožno vykladať ako súhlas Slovenskej republiky s prenosom výkonu časti jej práv vo veciach tvoriacich národnú identitu.“

² Bližšie: Dobrovodský, R.: In: Lazar, J a kol. Europeizácia a internacionalizácia rodinného práva. Občianske právo hmotné. - Bratislava : Iuris Libri, 2018. - ISBN 978-80-89635-35-1 [1.zv.]. - S. 233-308.

II. Význam Európskeho dohovoru o ľudských právach a slobodách

Spoločensko-politické zmeny v Európe po druhej svetovej vojne a prijatie Európskeho dohovoru o ľudských právach v roku 1950 (ďalej len „Európsky dohovor“), spolu so zriadením inštitucionálnej ochrany v podobe Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“), mali za následok reformné tendencie rodinného práva. Ich miera však bola podmienená právno-politickými súvislosťami toho-ktorého štátu.

Na pôde Rady Európy prijatý Európsky dohovor a k nemu prislúchajúca judikatúra ESLP majú veľký význam aj v interpretácii práva na Slovensku. Všeobecne vo vzťahu k záväznosti rozsudkov ESLP platí, že rozsudok nie je právne záväzný pre vnútroštátne orgány dotyčného štátu v iných veciach, ale štáty z neho vyvodzujú dôsledky, pretože majú všeobecnú povinnosť rešpektovať a aplikovať Európsky dohovor v súlade s vyvíjajúcou sa judikatúrou ESLP. Inak by sa štáty vystavovali riziku, že budú tiež odsúdené, ak neprispôbia svoj právny poriadok, prípadne prax svojich súdov a iných orgánov požiadavkám Európskeho dohovoru tak, ako ich uplatňuje súd. Hovorí sa o interpretačnej právoplatnosti rozsudkov na rozdiel od právoplatnosti vecí rozsúdenej. V zmysle konštantnej judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky k článku 154c Ústavy predstavujú Európsky dohovor a naň sa vzťahujúca judikatúra pre vnútroštátne orgány aplikácie práva záväznú výkladovú smernicu na výklad a uplatňovanie zákonnej úpravy základných práv a slobôd zakotvených v druhej hlave Ústavy, a tým normujú rámec, ktorý tieto orgány v konkrétnom prípade nemôžu prekročiť.

III. Ako judikatúra ESLP chráni práva detí a žien v Európe a ako by mohla judikatúra „naraziť“ na účinky prípadnej novely Ústavy

Súčasťou novely Ústavy je aj odňatie prednosti ľudských práv a slobôd vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv a z práva Európskej únie pred slovenskými zákonmi, a to v otázkach „ochrany života a ľudskej dôstojnosti, súkromného a rodinného života, manželstva, rodičovstva a rodiny, verejnej morálky, osobného stavu, kultúry a jazyka, ako aj rozhodovania o veciach s tým súvisiacich v oblasti zdravotníctva, vedy, výchovy, vzdelávania, osobného stavu a dedenia“.

Takáto výhrada môže byť nielen v rozpore s medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná,³ ale predstavuje aj precedens, že ak sa vládnej moci v budúcnosti nebude páčiť rozsah ľudských práv vyplývajúcich z týchto zmlúv, môže jednoducho prijať vnútroštátnu právnu úpravu, podľa ktorej sa ich vybrané časti na Slovensku prestanú uplatňovať.

³ Viazanosť Slovenskej republiky schválenými a ratifikovanými medzinárodnými zmluvami vyplýva z čl. 1 ods. 2 Ústavy, ako aj z čl. 27 Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (č. 15/1988 Zb.), podľa ktorého „Strana sa nemôže dovolávať ustanovení svojho vnútroštátneho práva ako dôvodu pre neplnenie zmluvy.“

To môže v budúcnosti viesť k obmedzeniu existujúceho európskeho štandardu nielen v kultúrno-etických otázkach, ale aj v oblasti takzvaných „tvrdých“ ľudských práv, ako sú osobná integrita, osobná sloboda, ľudská dôstojnosť, sloboda prejavu alebo volebné právo.

Nižšie uvádzam zopár príkladov, kde judikatúra zohrala významnú rolu a ktorá by v budúcnosti mohla naraziť na ustanovenia, ktoré sa **navrhujú v čl. I bod 1 čl. 7 odseky 6 a 7.** ⁴

a) Diskriminácia nemanželských detí v Belgicku

Teda v budúcnosti by exekutíva a orgány verejnej moci nemuseli akceptovať to, čo napríklad akceptovalo Belgicko v nasledujúcom prípade: Dôležitým impulzom na zrušenie diskriminácie v niektorých krajinách bolo rozhodnutie ESLP z roku 1979, ktorý vo svojom zásadnom prípade Marckx proti Belgicku (rozhodnutie z 13. júna 1979) týkajúcom sa nemanželských detí (*illegitimate childs*) konštatoval, že nie je žiadny rozdiel medzi rodinou legítimnou a medzi rodinou prirodzenou, ktorú v konkrétnom prípade tvorila slobodná matka so svojim dieťaťom.

Štát je povinný uskutočniť legislatívne opatrenia vedúce k tomu, aby sa nelegitímne dieťa od svojho narodenia považovalo za rodinného príslušníka vo vzťahu k matke a k iným členom rodiny, a tak mohlo viesť riadny rodinný život. Rovnako aj uplatňovanie belgického dedičského práva, podľa ktorého sťažovateľ nebol - ako nemanželské dieťa poručiteľa - jeho dedičom, ESLP v prípade Vermeire proti Belgicku (rozhodnutie z 29. novembra 1991) považoval za porušenie práva na súkromný život.

b) Nerovnoprávne postavenie žien v manželstve

Právna úprava privilegovaného postavenia manžela („hlavy rodiny“), ktorý napríklad udeľoval manželke súhlas na uzavretie pracovnej zmluvy, alebo ktorý určoval miesto pobytu rodiny, je v súčasnosti v Európe už minulosťou. S výnimkou Turecka a donedávna aj Švajčiarska, kde priezvisko manžela je automaticky spoločným priezviskom manželov, vo všetkých ostatných krajinách platí princíp rovnoprávnosti manželov. Otázka, či ženy po uzavretí manželstva môžu naďalej používať ich rodné priezvisko alebo či musia používať len priezvisko manžela, zamestnávala ESLP už dlhšie. Súd od začiatku judikoval, že právo na meno (priezvisko) sa považuje za súčasť

⁴ (6) Slovenská republika si zachováva zvrchovanosť predovšetkým vo veciach národnej identity tvorenej najmä základnými kultúrno-etickými otázkami, ktoré sa týkajú ochrany života a ľudskej dôstojnosti, súkromného a rodinného života, manželstva, rodičovstva a rodiny, verejnej morálky, osobného stavu, kultúry a jazyka, ako aj rozhodovania o veciach s tým súvisiacich v oblasti zdravotníctva, vedy, výchovy, vzdelávania, osobného stavu a dedenia.

rodinného a súkromného života v zmysle ustanovenia čl. 8 Európskeho dohovoru (prípád Stjerna proti Fínsku – rozhodnutie z 25. novembra 1994). V nadväznosti na uvedené rozhodnutie súd funkciu obligatórnosti používania priezviska manžela jeho manželkou na vyjadrenie jednoty rodiny nepovažoval za dostatočné zdôvodnenie diskriminačnej legislatívy Švajčiarska (prípád Burghartz proti Švajčiarsku – rozhodnutie z 22. februára 1994). Švajčiarsko, na rozdiel od Turecka, ktorého právny poriadok dodnes nepripúšťa, aby si žena po uzavretí manželstva ponechala svoje rodné priezvisko (čo súd považoval za diskriminačné aj v prípade Tekeil proti Turecku – rozhodnutie z 16. novembra 1994), však medzičasom zmenilo svoju právnu úpravu tak, že vydatej žene umožňuje používať svoje rodné priezvisko spolu s priezviskom manžela.

c) Právo rodiča na stretávanie sa s dieťaťom

Aj keď ESĽP v otázkach úpravy vzťahov medzi biologickými rodičmi vo vzťahu k výchove ich detí spravidla rešpektuje rozhodnutia vnútroštátnych súdov, najmä pokiaľ ide o zverenie dieťaťa do výchovy jednému z rodičov po rozvode zdôrazňuje, že práva druhého rodiča k tomuto dieťaťu nezanikajú. Súd vo svojej ustálenej judikatúre konštatoval, že právo rodiča mať možnosť **realizovať styk s dieťaťom** (*the right to access to children*) je základnou zložkou práva na rodinný život, a to aj vtedy, keď jeden z rodičov nemá po rozvode alebo po rozluke manželstva dieťa v starostlivosti (prípady Johansen proti Nórsku – rozhodnutie z 9. júna 1998 a Glaser proti Spojenému kráľovstvu – rozhodnutie z 19. februára 2000). V prípade Hokkanen proti Fínsku (rozhodnutie z 23. septembra 1994) súd konštatoval porušenie čl. 8 Európskeho dohovoru, keď štát zlyhal pri zabezpečení práva druhého z rodičov na styk s dieťaťom.

d) Ochrana rodičovských práv pred odňatím dieťaťa

Judikatúra ESĽP je úplne jednoznačná v tom, že primárne chráni biologickú rodinu. Akékoľvek rozdelenie rodiny predstavuje závažný zásah do práva na rodinný život, a preto sa musí opierať o dostatočne závažné a pádne argumenty motivované záujmom dieťaťa. Judikatúra odmieta akýkoľvek automatizmus smerujúci k obmedzeniu alebo k úplnému pozbaveniu rodičovských práv.

V prípade, ak je dieťa na základe rozhodnutia štátneho orgánu odlúčené od rodiny, z čl. 8 ods. 1 Európskeho dohovoru vyplýva povinnosť, aby dôvody a okolnosti odlúčenia spĺňali jasne ustanovené predpoklady (porov. prípad Scozzari

a Giunta proti Taliansku – rozhodnutie z 13. júla 2000). Umiestnenie dieťaťa mimo rodiny má byť - vzhľadom na jeho závažné následky pre dieťa - len dočasným opatrením a má byť zrušené ihneď, len čo to dovoľujú okolnosti prípadu (porov. prípad Olsson proti Švédsku – rozhodnutie z 24. marca 1988 alebo Pontes proti Portugalsku z 10. apríla 2012). ESĽP zdôraznil, že úlohou orgánov sociálnej starostlivosti je pomáhať osobám s problémami a poskytovať im poradenstvo o rôznych možnostiach ako preklenúť ich ťažkosti. ESĽP sa staval kriticky v prípade M.D. a ostatní proti Malte (rozhodnutie zo 17. júna 2012) k tomu, že súd zbavil úplne rodičovských práv sťažovateľku v súvislosti s trestným konaním pre trestný čin voči dieťaťu. Súd pripomenul, že i v tak závažnej situácii sa musia orgány vysporiadať so spôsobilosťou rodiča starať sa o dieťa a majú prihliadnuť aj ku ostatným okolnostiam prípadu.

Rodičia odlúčeného dieťaťa majú právo na to, aby štátne orgány svojimi opatreniami pozitívne podporovali rozvoj vzťahu rodičov a dieťaťa a aby napokon opätovne došlo k zjednoteniu rodiny. Na to má slúžiť najmä umožnenie telefonického a písomného kontaktu (porov. prípad Eriksson proti Švédsku – rozhodnutie z 22. júna 1989).

e) Právo na uzavretie manželstva

Pri vytváraní formálno-materiálnych prekážok a podmienok majú štáty pomerne široké možnosti aby svojím vnútroštátnym právom upravili podmienky na uzavretie manželstva, ktoré sa týkajú napríklad veku, stupňa príbuzenstva medzi snúbencami či duševného stavu. Štáty v závislosti od kultúrnych tradícií spoločnosti môžu ustanoviť určité formálne požiadavky týkajúce sa priamo sobášneho obradu. Na rozdiel od týchto zákonných podmienok (hmotnoprávných či formálnych), ktoré sú akceptovateľné v rámci voľnej úvahy štátu, štát nesmie vytvárať ďalšie prekážky brániace uplatňovaniu práva na uzavretie manželstva. Typickým príkladom môže byť sankcionovanie za časté rozvádzanie sa a opätovné uzavieranie manželstiev. V prípade F. proti Švajčiarsku (rozhodnutie z 18. decembra 1987) bol sťažovateľom štyrikrát ženatý švajčiarsky občan. Predmetom sporu bol trojročný zákaz znova sa oženiť, ktorý mu uložil súd v Lausanne. Švajčiarske súdy mohli rozhodnúť o uložení tzv. trestnej čakacej lehoty (*Strafwartefrist*) podľa čl. 150 švajčiarskeho občianskeho zákonníka (ZGB). Pre jeho nesúlad s čl. 12 Európskeho dohovoru bolo uvedené ustanovenie zrušené.

f) Zákaz úradného ukladania telesných trestov deťom

Ďalším príkladom, kedy ESĽP aplikáciou Európskeho dohovoru zasiahol do vnútroštátnych tradícií týkajúcich sa zaobchádzania s maloletými deťmi, ich výchovy a otázok verejnej morálky a ľudskej dôstojnosti, bolo konštatovanie, že štátom ukladané fyzické tresty sú ponižujúcim zaobchádzaním a trestaním. Tento

záver vyslovil ESLP vo veci Tyrer proti Spojenému kráľovstvu (rozhodnutie z 25. apríla 1978). V uvedenom prípade vnútroštátny súd za správanie voči spolužiakovi uložil maloletému dieťaťu trest troch rán trstenicou. Tento trest bol vykonaný za prítomnosti troch policajtov a otca maloletého tak, že nahé dieťa bolo priviazané o stôl a udierané policajtom. Takáto prax pritom nebola väčšinou vtedajšej spoločnosti považovaná za nehumánnu, ani za nemorálnu. Naopak, mala širokú podporu spoločnosti.

Napriek tomu ESLP rozhodol, že ukladanie takýchto trestov porušuje čl. 3 Európskeho dohovoru a je nutné ho považovať za ponižujúci trest neprípustne zasahujúci do ľudskej dôstojnosti, a to napriek opačnému pohľadu väčšiny spoločnosti členského štátu.

Vážené poslankyne a vážení poslanci,

pevne verím, že uvedené príklady a myšlienky Vám dostatočne predstrelí možné úskalia navrhovaného textu v čl. 1 bod 1 čl. 7 odseky 6 a 7. Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a ich aplikačná prax zo strany nadnárodných európskych súdov sú zamerané na ochranu prirodzených práv človeka, a to často napriek ich vnútroštátnemu spochybňovaniu. Ľudské práva a ich dosiahnutý štandard – žiaľ – nie sú na európskom kontinente ani tak výsledkom legislatívnej činnosti národných parlamentov, ale v podstatnej miere sú výsledkom činnosti medzinárodných organizácií, ktoré reflektovali utrpenia miliónov jednotlivcov v zaobchádzaní s nimi zo strany suverénnych štátov počas druhej svetovej vojny, a v stredoeurópskom kontexte aj zo strany nasledujúcej komunistickej diktatúry. Tieto mechanizmy ochrany jednotlivcov pred štátom sú jedným zo základných výsledkov druhej svetovej vojny, ktorej 80-te výročie ukončenia sme si nedávno slávnostne pripomenuli. Preto verím, že zvážite prípadnú reformuláciu alebo vypustenie textu.

S úctou

JUDr. Róbert Dobrovodský, PhD., LL.M. (Tübingen), v. r.

Na vedomie:

Vážený pán
Robert Fico
predseda vlády Slovenskej republiky
Úrad vlády Slovenskej republiky
Námestie slobody 1
Bratislava

Vážený pán
Boris Susko
minister
Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky
Račianska 71
Bratislava